

I

Gods werk of een intrige van de duivel

Venetië, 1590

Op het papieren omslag stonden buitenlandse stempels en letters in diverse handschriften en talen, waaraan ik kon zien dat deze brief van mijn vader was zoekgeraakt en veel van de steden op zijn route had aangedaan. Mijn vader was in augustus 1580 weggegaan, en het was bijna een jaar geleden dat ik iets van hem had gehoord. Olmina, ooit mijn min en nu mijn meid, had de brief op die verstikkende julimiddag achteloos op mijn bureau gelegd. Het was of ze een adder had losgelaten die zonder enige waarschuwing aanvalt.

‘Als mijn moeder dit leest, voelt ze zich beslist beledigd, ongeacht wat mijn vader schrijft,’ waarschuwde ik, terwijl ik nerveus met de ongeopende brief op mijn handpalm tikte. We stonden in mijn kamer, waarvan de luiken gesloten waren. Het zomerse tij

klotste luid tegen de stenen onder mijn raam, en de warme stank van het zoute water hing zwaar in de lucht. Arme mamma. Ze dacht altijd dat de hele wereld tegen haar was. Geluk moest gewantrouwd worden. Maar verdriet ook, bedacht ik afwezig. Kwam het een niet tot wasdom in het ander? Soms was onze woonplaats Venetië een glanzende, verbazingwekkende stad aan de zomerse zee, maar tijdens de winterse *acque alte* bood ze een troosteloze aanblik. Daarna brachten de overstromingen de lente met zich mee. Misschien werd ze ooit wel volledig ondergedompeld, een donkere sirene wier ogen van lamplicht werden gedooft. Maar anderen zagen misschien wel schoonheid waar wandelwegen in water waren veranderd.

‘Maakt u zich maar geen zorgen, signorina Gabriella.’ Olmina drukte haar wijsvinger tegen de zijkant van haar brede boerenneus, een teken dat ze goed geheimen kon bewaren. Haar lichtblauwe ogen glansden in het schemerige licht, al had ik diezelfde levendige kijkers dof als lood zien worden als ze door mijn lastige moeder werd uitgehoord.

‘Volgens mij heeft ze hem de afgelopen tien jaar niet eens gemist.’

‘Ach, signorina. Ze lijkt te verlangen naar de rol van weduwe...’

‘Dat is zeker waar, mijn beste Olmina. Maar zelfs dat is haar niet gelukt. En dan zou ze al haar weelde en snuisterijen moeten opgeven,’ zei ik, al had ik vaak de indruk dat mijn moeder haar onnozele bezigheden zelf treurig en nutteloos vond. Misschien bezat ze wel onvermoede kanten. Ik had vaak een redeloze angst op haar gezicht zien verschijnen. Als weduwe zou ze die blik openlijk kunnen tonen, al wist ik dan nog steeds niet waar de angst eigenlijk vandaan kwam.

Olmina knikte en veegde beide zijden van haar handen af aan haar linnen rokken. Haar lichtgekleurde hoofddoek raakte los en haar grijze haar piekte eronderuit. ‘Nou, als u het niet erg vindt, ga ik naar beneden. Er staat in de bijkeuken namelijk nog een stapel afwas en daarna ga ik een dutje doen. Dat is mijn idee van weelde.’ Ze grinnikte en stommelde de trap af. Ook al was ze

van middelbare leeftijd, haar gedrongen, ontzagwekkende lijf was nog steeds sterk.

Terwijl ik naar de ongeopende brief staarde, bedacht ik hoe mijn wereld kleiner was geworden sinds mijn vader tien jaar geleden was vertrokken. Ik koesterde niet veel dromen meer, zoals reizen naar verre landen, ondanks de zeldzame – zij het steeds beperktere – vrijheid die ik als vrouwelijke arts genoot. In Venetië zeggen we dat de wereld ons om gunsten komt vragen, en met die gedachte troostte ik mezelf. Toch zag ik zelfs nu nog mijn vaders vriendelijke, maar gereserveerde dofbruine ogen en zwart met karmozijnrode gewaden voor me, en terwijl ik zijn brief in mijn hand hield, hoorde ik een stemmetje in mijn hoofd dat heel lang gezwegen had. *Neem me mee, papà. Laat me hier niet achter.*

Zijn laatste levensteken was een brief uit Schotland, die we vorig jaar hadden gekregen. Hij schreef dat hij misschien nog verder naar het noorden zou reizen om de verpulverde hoorn van de eenhoornvis te verwerven, een middel tegen lethargie. Of misschien ging hij wel naar het zuiden, naar het tropische klimaat van Mauritanie of Barbarije, waar hij wellicht de zeldzame bezoarsteen kon vinden die alle droefenis in zijn massieve binnenste opneemt en van waanzin wijsheid maakt. Bij alle brieven die ik door de jaren heen van hem had gekregen, had ik me verwonderd over deze geneesmiddelen, over de kostbaarheden die zijn medicijnkist inmiddels moest bevatten. Ik had vurig gewenst dat ik ze met eigen ogen kon zien en ze zelf kon gebruiken, maar zijn woorden verborgen iets wat ik niet precies kon benoemen, al leken ze te zuchten als ik ze fluisterde. Woorden als lethargie, bezoar, droefenis.

Ik verbrak het rode lakzegel van de brief, die overduidelijk al een paar keer was geopend. Het Mondini-zegel was verbroken en daarna weer dichtgemaakt. Eronder kon ik vaag de uitgevleekte plaatsnaam Tübingen lezen, maar het handschrift was niet van mijn vader. Kwam de brief daarvandaan, of was hij doorgezonden en per ongeluk naar die stad teruggestuurd? Hoeveel vreemden hadden deze brief gelezen? Hadden ze naar bewijzen van ketterij gezocht? Dan waren ze vast teleurgesteld. Toen ik de

brief op mijn bureau uit zijn omslag schudde, ontvouwde zich één enkel, ivorkleurig vel papier. Mijn vader had zijn gebruikelijke beleefdheden achterwege gelaten, en zijn kriebelige handschrift zag eruit alsof het hem moeite had gekost om te schrijven:

Gabriella,

Misschien wil je niets meer met me te maken hebben of denk je dat ik dood ben. Ik heb geen goede verklaring voor wat er gebeurd is, net zomin als ik een verklaring heb voor de wrijving achter de harmonieuze omwentelingen van de hemellichamen. Het zou te eenvoudig zijn om te zeggen dat dit Gods werk of een intrige van de duivel is. Ik kom niet meer terug, en dat is ook beter voor jou. Inmiddels ben ik veel liever alleen dan in gezelschap van anderen. De dagen doen vreemde dingen met mijn wil en desondanks ben ik een eeuwige reiziger geworden. Leg de schuld niet bij jezelf, al ben je daartoe vaak geneigd. En bovenal: vraag niemand me te zoeken.

*Je vader, E.B. Mondini
December*

Ik ademde uit.

Vervolgens kreeg ik het heel warm. Mijn blauwe kamer werd slechts verlicht door de openingen in de groene jaloezielijken en bood meer verkoeling dan de meeste andere vertrekken in onze villa aan het kanaal, maar ik had het gevoel dat ik onder water brandde.

Toen ik na een poosje het bericht opvouwde, rook ik een zweem van rozenolie, mijn moeders favoriete parfum. Had ze mijn vaders woorden al gelezen, of was de etherische olie helemaal vanuit Mauritanië meegereisd?

Ik stond op en viste uit mijn keurs een ketting met een sleutel eraan, die door mijn lichaam was opgewarmd. Daarna liep ik naar de *cassone* aan het voeteneinde van het bed. Deze houten kist, ooit bedoeld voor mijn bruidsschat, kon alleen maar wor-

den opengemaakt met mijn sleutel en bevatte de stapeltjes brieven van mijn vader. Ik draaide de sleutel om en het slot sprong open. De brieven waren geordend op datum van aankomst, omdat ik aan de laatste brieven niet kon zien wanneer ze geschreven waren. Hij had de exacte data er niet op gezet. Ze waren kort na elkaar gearriveerd, maar leken afkomstig te zijn uit steden die heel ver uit elkaar lagen, zoals Almodóvar en Edinburgh. Was hij domweg vergeten de datum erop te zetten? Soms stonden er een dag en een maand op, maar geen jaartal. Soms had hij er alleen maar ‘winter’ op gezet. En omdat de brieven aan verschillende koeriers waren toevertrouwd, variërend van boden van de prinsen van Thurn und Taxis tot rondreizende kooplieden, artsen op studiereis en pelgrims, kon ik aan de aankomstdata niet zien waar hij zich op dat moment bevond. Zijn woorden beschreven een zwerftocht door Europa die uiteindelijk – tot vandaag – in stilzwijgen leek te zijn verzand. Mijn vader was een stem uit een andere tijd geworden.

Aan snelle, ruisende voetstappen aan de andere kant van mijn halfopen deur hoorde ik dat mijn moeder in aantocht was. Ik klapte de cassone dicht, draaide hem kordaat op slot en propte de sleutel onhandig terug in mijn bloes.

Mijn mollige moeder kwam half aangekleed binnen. Haar violetkleurige ochtendjas met de rode voering flapperde rond haar schouders. Haar muiltjes hadden lange puntneuzen en waren op de hakken versleten, maar het leer was volgens de laatste mode op vele plaatsen ingekeept, waardoor er onder het paarse bovenleer een laagje blauw leer zichtbaar was. Ze kwam heel dicht bij me staan en keek me met haar groene ogen bekommerd aan.

‘En? Wat had hij te vertellen?’ Haar blonde haar, dat aan de wortels hagelwit was, viel over haar gezicht.

Ik stapte achteruit. ‘Waar heb je het over?’

‘De koerier gaf Olmina een brief.’ Ze wuifde met haar blanke handen. ‘Ik ben achter haar aan gelopen en heb op de gang naar jullie uiterst charmante gesprek geluisterd.’

Mijn hemel... ‘Ik ben een vrouw van dertig, een arts die wat persoonlijke vrijheid en respect verdient.’ Mijn stem klonk kalm,

maar ter hoogte van mijn zij balde ik mijn handen tot vuisten. Ik was mijn moeders humeurigheid wel gewend, maar ik proefde ook paniek in haar woorden. Ze wilde niet aan de kant geschoven worden. Soms vergat ik dat hij ons allebei in de steek had gelaten.

‘Wat schreef die lichtzinnige echtgenoot van me? Komt hij naar huis?’ Haar stem werd steeds schriller.

‘Nee,’ zei ik. ‘Sterker nog, het lijkt erop dat hij nooit meer terugkomt.’

Ze hief haar hand op alsof ze me wilde slaan. Of wilde ze zichzelf beschermen? Het volgende moment liet ze haar arm weer zakken. Heel even kreeg haar neerslachtigheid ook mij in haar greep. Mijn moeder, die altijd zo imponerend had geleken, was gereduceerd tot een verontrust kind.

We staarden elkaar aan.

Op de overloop achter haar verscheen Olmina. Haar handen dropen nog van het afwaswater, want ze had zich naar mijn kamer gehaast zodra ze de commotie hoorde. Ze schudde haar hoofd. ‘Kom, signora Alessandra,’ zei ze zacht om mijn moeder te kalmeren. Ze raakte haar elleboog aan, maar mijn moeder deinsde terug en riep: ‘Je hebt natte handen!’ Ze duwde Olmina aan de kant en haastte zich hevig ontdaan de trap af.

‘We wonen aan het water, maar zij is al bang van een drupje,’ zei ik toen ze weg was.

‘O, we weten allebei dat het niet alleen om water gaat.’ Olmina haalde haar schouders op. ‘Ze kan niet leven met eb en vloed, met de minste of geringste wijziging. Als je al heel jong veel hebt meegemaakt, vormt elke verandering een bedreiging.’

Ik knikte en herinnerde me dat haar vader tijdens de pestepidemie van 1575 razendsnel was weggeteerd en gestorven. Ik was destijds al een jonge vrouw van vijftien geweest, maar ik had geen afscheid mogen nemen van mijn grootvader. Van mijn vader en moeder had ik niet mogen zien hoezeer de ziekte hem had mismaakt. Ik mocht wel naar patiënten kijken, maar familieleden waren een ander verhaal, en daardoor bleef hij in mijn geheugen vreemd genoeg een gezonde man die opeens was verdwe-

nen. Maar mijn moeder had hem zien sterven, en op de een of andere manier had ze dat nooit kunnen verwerken. We spraken nooit over hem.

‘Het spijt me, signorina,’ voegde Olmina eraan toe. ‘Ik dacht dat uw moeder me niet had gezien toen die koerier arriveerde.’ Ze droogde haar handen ijverig af aan haar gevlekte bruine overrok, die was dubbelgeslagen en in haar tailleband was gepropt.

‘Jij kon er niets aan doen,’ zei ik. ‘Olmina, herinner je je signore Venerio lo Grato nog? Hij was eenenvijftig jaar lang met dezelfde vrouw getrouwd. Hij leek haar wantrouwen te willen wegnemen door lief voor haar te zijn, maar daar scheen ze nooit genoeg aan te hebben. Op een dag maakte hij op zijn gemak een wandelingetje langs het kanaal, en bij thuiskomst ging hij beneden bij de trap staan. “Finito. Finito,” schreeuwde hij. “Ik heb er genoeg van, hoor je me?” En hij ging bij haar weg. Ze zeggen dat hij daarna liep alsof er een molensteen van hem af was gevallen.’

Olmina glimlachte en zei: ‘Ja, toen had zijn zeurende vrouw pas echt reden om te klagen. Ik heb gehoord dat hij in zijn eentje op een van de buitenste eilanden is gaan wonen. Als jongeman was hij heel aantrekkelijk. Hij had prachtige kuiten en dijen, mmm...’

Ze kwam naar me toe om me te omhelzen. ‘Trekt u zich maar niets van haar buien aan. Ze krast net zo vaak als de kraaien, zegt Lorenzo altijd.’ Lorenzo was Olmina’s man, en doorgaans hield hij dergelijke opmerkingen voor zich. Ik moest een beetje lachen om zijn dwaasheid en wenste dat het zo eenvoudig was.

Toen Olmina de afgevaardigde van het artsengilde later die dag naar onze binnenplaats bracht, was ik net wakker geworden van de avondklokken die door heel Venetië weerklonken. Het gelui begon in een van de klokkentorens en werd gevolgd door de klokken in een andere toren, die net even anders klonken. Daarna volgde de rest van de torens, tot de lucht resoneerde van het kabaal en de slaperigheid uit mijn hoofd werd verdreven. Mijn dichtbundel van Veronica Franco lag op de bank opengeslagen op de passage:

*Deugd zit ook niet in lijfelijke sterkte
maar in de kracht van de ziel en het brein
waardoor alles zich kenmerkt.*

Ik had op de bank op de binnenplaats een dutje gedaan, maar nu ging ik rechtop zitten. Ik duwde de lage takken van de granaatappelboom uiteen. Daar stond hij: *dottore* Orazio di Zironi. Aan zijn enorme buikomvang was te zien hoe rijk hij was. Ik keek naar het zwarte gewaad, de gouden en de zilveren kettingen en de pafferige hand vol ringen. Ik stopte mijn dikke haar vlug terug in het haarnet waar het uit was gevallen, maar waarschijnlijk zag het er nog steeds onverzorgd uit. Vanuit mijn ooghoek zag ik mijn moeder in de schaduw van de muur zitten. Boven de kantachtige bladeren van de wijnruit wuifde ze zichzelf koelte toe.

‘Ach, daar bent u, signorina Mondini.’ Hij maakte een buiginkje voor me. Zijn ronde gezicht zag eruit als een slecht gekneet brood.

‘Komt u maar hier zitten, mijn beste *dottore*. Olmina zal ons wat water met citroen brengen,’ zei mijn moeder. ‘Je mag er ook bij komen, Gabriella.’

‘Dank u, signora. Dat is erg aardig van u, maar ik moet uw dochter spreken. Ik heb een bericht van het artsengilde. Tot mijn spijt moet ik daarna weer verder.’

Mijn moeder klapte abrupt haar waaier dicht.

Ik stond op en keek naar hem. ‘Wat willen de heren doktoren me vertellen?’

‘Mijn beste signorina...’

‘Zegt u maar *dottore* Mondini.’

‘Dat kunt u niet van mij verlangen, signorina. Zo spreken we uw vader aan.’

‘Aha.’ Ik begon te vermoeden waarom ze *dottore* Zironi hadden gestuurd in plaats van mijn vriend, *dottore* Camazarin. ‘Ik heb het idee dat hier sprake is van een complot –’

‘Gabriella, wat onbeleefd! Zo heb ik je niet opgevoed.’ Mijn

moeder stapte naar voren en raakte zijn mouw aan. ‘Vergeef het haar alstublieft, dottore Zironi.’

De man zuchtte en kneep zijn ogen tot spleetjes. Hij keek onzeker van de een naar de ander en probeerde erachter te komen in welke oude rivaliteit hij zich had gemengd. Daarna vervolgde hij: ‘Het is tien jaar geleden dat uw vader deze doorluchtige stad achter zich liet, en de afgelopen twee jaar heeft niemand meer iets van hem gehoord. Zonder het mentorschap van uw vader kan het gilde... kan het bestuur van het Gilde der Geneesheren uw lidmaatschap niet langer honoreren. We hebben de huidige situatie al te lang getolereerd. Zoals u weet, is het vrouwen niet toegestaan het beroep van arts uit te oefenen. Het spijt me. Het spijt het gilde ook, maar het bestuur heeft hiertoe besloten.’ Hij maakte een hooghartig buiginkje, knikte vriendelijk naar mijn moeder en excuseerde zich.

‘Wacht!’ riep ik. ‘Hoe moet het dan met de vrouwen, mijn patiënten?’

Hij keek me koeltjes aan. ‘Voor de vrouwen wordt gezorgd, signorina. Bent u soms vergeten dat we hier in Venetië veel uitmuntende artsen hebben?’

Na het vertrek van mijn vader had ik van het artsengilde alleen nog maar vrouwen mogen behandelen. Vervolgens hadden ze me ook verboden hun bijeenkomsten bij te wonen, maar ik had niet verwacht dat ze me zouden royeren. Ik dacht aan de jonge courtisane die vijf maanden zwanger was en van tijd tot tijd wat bloed verloor. Wie zou haar zwangerschap begeleiden zonder minachting voor haar beroep te tonen? Van sommige mannelijke artsen was bekend dat ze hun neus voor dergelijke vrouwen ophaalden. Ik dacht ook aan de oude vrouw met de chronische slijmvliesontsteking, die getrouwd was met een dronkenlap die haar kruiden weigerde te betalen. Ik probeerde rustig te blijven en kalm te klinken. ‘Maar dat zijn mannen. En de meeste vrouwen gaan liever naar een vrouw. U zou toch ook willen dat uw echtgenote door een vrouw werd behandeld in plaats van door een gluurderige man, hoe kundig hij verder ook is?’

Zirondi zuchtte. ‘Mijn vrouw geniet een zeer goede gezondheid en als er iets is, behandel ik haar zelf.’

‘Maar hoe moet het dan met de vrouwen die niet met een arts getrouwd zijn en die...’ Ik zweeg even. ‘... iets te grondig worden onderzocht, als u begrijpt wat ik bedoel?’

Hij keek me laatdunkend aan. ‘Signorina, u beledigt mijn collega’s. Ik wil hier niets meer over horen. Ik wens u beiden een prettige dag.’ Haastig verliet hij de binnenplaats.

Na een paar tellen draaide mijn moeder zich met een norske blik naar me om. ‘Zie je nu wel?’ zei ze zacht, terwijl ze haar waaier openklapte. ‘Dat krijg je ervan als je zo onbeschaamd bent.’

Ik keek haar bewust niet aan, om te vermijden dat ik onze oude twist over mijn beslissing om als arts te gaan werken zou aanwakkeren. Als ik nu iets zei, zou ik er spijt van krijgen. Mijn moeder was dol op ruziemaken, en ik had geen zin om haar nijd te voeden. In plaats daarvan beende ik naar de keuken, waar Olmina aan de tafel een ui sneed. Bij het zien van mijn gezicht liet ze haar mes vallen. ‘Ga even met me wandelen,’ zei ik.

Ze sloeg haastig een omslagdoek om haar schouders en stak haar arm door de mijne. Samen liepen we langs mijn moeder, die zichzelf op de binnenplaats nog steeds koelte toewuifde. We verlieten het huis en liepen over de gladde, door water uitgebeten stenen op de kade heen en weer tot de duisternis ons dwong naar binnen te gaan. Toen ik uiteindelijk terug in mijn kamer kwam, las ik mijn vaders brief nog een paar keer door. *Nee, wilde ik tegen hem zeggen, het is helemaal niet beter voor mij als je niet meer terugkomt. Dan raak ik mijn beroep kwijt. En het is ook niet beter voor jou.* Want uit zijn woorden maakte ik op dat er iets mis was. *De dagen doen vreemde dingen met mijn wil en desondanks ben ik een eeuwige reiziger geworden... En bovenal: vraag niemand me te zoeken.* Het leek wel of het de woorden van iemand anders waren.

Die avond nam ik een besluit. *Ik zal niemand vragen naar je op zoek te gaan, papà. Ik ga je zelf zoeken.*

Zout en zoet, tranen en melk

De laatste keer dat ik mijn vader zag, liep hij onrustig voor de hoge, openstaande ramen van zijn studeerkamer heen en weer. Dat was in mijn twintigste levensjaar. ‘Ik bereid een reis naar het noorden voor,’ kondigde hij abrupt aan. Met zijn brede rug naar me toe pakte hij een boek met een rode geitenleren band uit zijn omvangrijke boekenverzameling. ‘Ik blijf geruime tijd weg.’ Het was rond het middaguur en door de hitte plakte zijn zwarte, met grijs doorsponnen haar in zijn nek. ‘Ik kan je niet meenemen.’

Hij draaide zich om en tuurde met strenge, nauwelijks zichtbare ogen door zijn zwartgerande bril. Hij hield het medisch handboek als een beschermend schildje voor zich en legde het vervolgens op zijn lessenaar. Toen ik niet meteen reageerde en mijn handen tussen de lichtblauwe plooiën van mijn rokken ineenklemde, liep hij naar het raam. Zijn puntige muilen maakten een sissend geluid op de gladde terrazzovloer. Hij trok zijn wam-